

RÉTISAS (*Haliaeetus albicilla*) FÉSZKELESI ADATOK AZ ALSÓ DUNA-VÖLGYBEN 1987-2002.

Kalocsa Béla és Tamás Enikő

Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület

7. sz. HC-s. bajai munkacsoport, Hungarian Ornithological and Nature Protection Society
Local group no. 7., workgroup of Baja

1. BEVEZETÉS

ALFRED E. BREHM, a híres természettudós 1878-ban RUDOLF trónörökös társaságában sasvadászatra indult. A magyarországi Duna-szakaszon hajóztak végig. Brehm az akkor még paradicsomi állapotú ártéri területek madarairól többek között azt írta, hogy a leggyakoribb ragadozómadár itt a rétisas.

Az elmúlt 20 évben közel 250 madárfaj előfordulása bizonyított az alsó Duna-völgyi területeken. Ezek közül a fekete gólya (*Ciconia nigra*) és a rétisas különös jelentőséggel bír, mivel egész életük során a vizes élőhelyekhez kötődnek. Ez a - máshol ritka - két faj oly mértékben jellemző a területre, hogy akár az alsó Duna-völgy címermadarául is választhatnánk őket.

A MAGYAR MADÁRTANI ÉS TERMÉSZETVÉDELMI EGYESÜLET Rétisas-védelmi programjának keretében 1987 óta folytatunk a területen rétisasokkal kapcsolatos kutatásokat.

2. A TERÜLET BEMUTATÁSA

A vizsgált terület lefedi a Dunán Dunaföldvártól a déli országhatárig terjedő szakaszt, a Duna-völgyet Fajstól a déli országhatárig, a Duna-Dráva Nemzeti Park Duna-menti területeit és keleten a Duna-Tisza-közi hátság nyugati széléig terjed. Három megyét (Tolnát, Baranyát és Bács-Kiskunt) illetve két nemzeti parkot (a Kiskunsági Nemzeti Parkot és a Duna-Dráva Nemzeti Parkot) érint.

A kutatási terület súlypontja a Duna-Dráva Nemzeti Park Duna-menti területe. Ez Európa egyik legnagyobb összefüggő hullámtéri erdeje, mely a Duna folyó partján a Sió-csatorna torkolatától délre, 70 km hosszan terül el. Maradványa annak a vízivilágnak, amely sokkal nagyobb volt, mielőtt a folyamszabályozási munkálatok a XIX. szd-ban megindultak. A Duna folyó és annak jobbparti árvédelmi töltése közötti távolság itt jóval nagyobb a megszokottnál (5-12 km). A terület fiatal telepített (szinte homogén nemesnyár, *Populus euramericana*) és maradvány öreg, természetes vagy természetyszerű erdők mozaikja.

1. térkép: A vizsgált terület

Map 1: The studied area

3. A FÉSZKELŐ ÁLLOMÁNY

3.1. Irodalmi adatok

Az irodalomban fellelhető, értékelhető mennyiségi adatokat szolgáltató legkorábbi információ a környék rétisas-állományára vonatkozóan HOMONNAY NÁNDORTÓL származik (ALBERTINA, 1944). HOMONNAY a Mohácstól a Dráva torkolatáig terjedő területen fészkelő rétisas-párok számát 22-re becsülte.

3.2. Módszer

A területen felkutattuk azokat a helyeket, ahol valószínűsíthető volt rétisas fészkelése. Nagy segítségünkre volt ebben az ALSÓ-DUNA-VÖLGYI VÍZÜGYI IGAZGATÓSÁG által 1991.11.07-én készített légifotó-sorozat. Minden fészek nyilvántartásba került, amelyet rétisas meglátogatott, elfoglalt vagy épített.

A fészekfoglalás időszakában végzett bejárásokon rögzítjük a foglaltságot, majd a fiókanevelés időszakában a költés sikerességére vonatkozó információt.

A fészekkeresés időszakában, novembertől márciusig minden évben bejárjuk a teljes területet.

3.3. Eredmények

Az elmúlt 16 év alatt összesen 47 rétisas-fészket vettünk nyilvántartásba. A foglaltság és a költési eredmények alapján 23 revírt határoztunk meg. A 2002-ben ismert költő párok száma 17. 1987 és 2002 között 113 fióka kirepülése bizonyított a területen.

1. sz. táblázat: Rétisasok költési sikeresége az alsó Duna-völgyben, 1987 – 2002

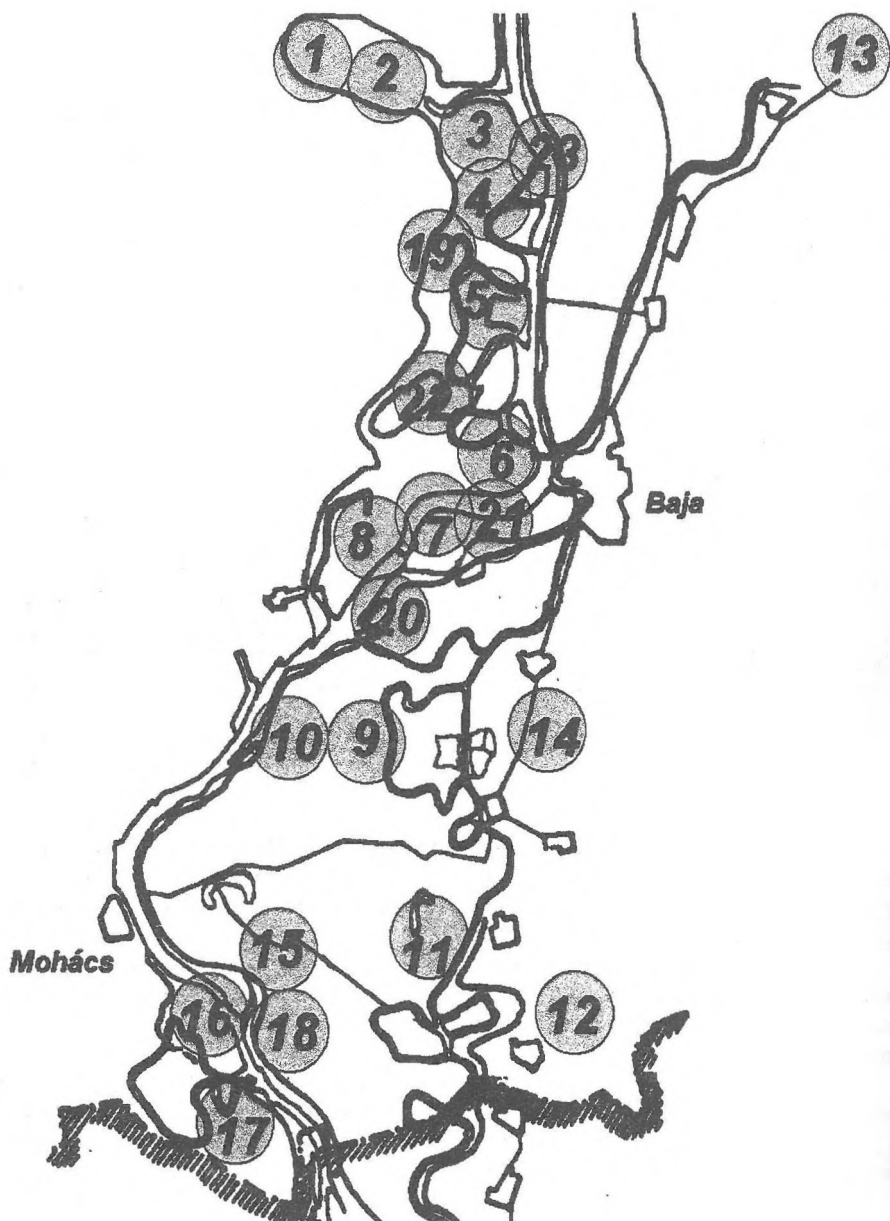
Table 1: Breeding success of White-tailed Eagles in the lower Danube-valley, 1987 - 2002

revír	község/telep	megye	jel	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	fióka
1	Szekszárd	Tolna	SZ							1	2	1	2	1	2	+	1	2	2	14
2	Sérs	Tolna	SA								1	2	2	1	1	+	1	+	+	8
3	Kesztyűs	Tolna	KE				+	+	+	+		/1/	/1/	-	+	+	+	-	-	2
4	Buvel	Tolna	BU								1	1	+	1	1	1	1	/1/	/1/	7
5	Frankasánd 1	Bács-Kiskun	EC		1	1	+		2	1	1	1	1	1	1	1	1	/1/	/1/	14
6	Baja 2	Bács-Kiskun	BP														1	2	1	4
7	Baja 1	Bács-Kiskun	BJ	+	+	+	+	+	+	+	1	/1/	/1/	1	2	2	1	+	/1/	18
8	Báta	Tolna	BT											+	+	+	+	-	-	
9	Dunafehérvő 1	Bács-Kiskun	DF	+	+	+	+	2	1	1	1			1	2	1	+	/1/	2	12
10	Dunafehérvő 2	Bács-Kiskun	DU											+	+		-	-	-	
11	Dévod	Bács-Kiskun	DA				2	1	2	2	2	2	2	1	2	2	1	+	1	20
12	Harcasgerend	Bács-Kiskun	HZ									2	2	1	2	+	+	2	+	9
13	Hajós	Bács-Kiskun	HA									1				2	1	+	+	4
14	Nagyberácska	Bács-Kiskun	NB											-	-	-	-	-	-	
15	Homorúd 2	Beranya	HA										1			-	-	-	-	1
16	Homorúd 1	Beranya	HO	+	+	+	+	+	+	+	+	1		+	+	1	+	1	+	3
17	Kökéd	Beranya	K	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	
18	Báda	Beranya	BA																	
19	Frankasánd 2	Bács-Kiskun	ES															/1/	/1/	2
20	Bátmonostor	Bács-Kiskun	BM															1	1	2
21	Baja 3	Bács-Kiskun	BK																	1
22	Baja 4	Bács-Kiskun	BD																	+
23	Kocsány	Tolna	CS																	+
megkezdett költés				4	5	5	7	6	7	8	8	11	11	12	13	13	14	14	17	155
sikeres költés					1	1	1	2	3	4	6	10	10	7	8	7	8	9	10	87
fiókaszám					1	1	2	3	6	6	13	13	7	13	10	8	12	12	113	

Az 1. táblázatban szereplő revírek számának növekedése kezdetben nem feltétlenül a rétisasok számának növekedésével, hanem a program résztvevőinek aktivitásával volt magyarázható. Néhány "új" revír felfedezésekor a fészkek méretéből nyilvánvalóan megállapítható volt, hogy meglehetősen régi.

Általánosságban megállapítható, hogy a rétisasok nagyfokú háborítatlanságot igényelnek fészkelőhelyükön, különösen a költési időszak elején (december-február). Tapasztalataink szerint a revírt egész évben tartják, gyakran fiatalok is jelen vannak a fészkek környékén.

A fészektartó fa legtöbbször feketenyár (*Populus nigra*), fehérnyár (*Populus alba*), de előfordul költés nemesnyáron, kocsányos tölgyön (*Quercus robur*) és kőrisen (*Fraxinus spp.*) is. Általában az erdőréteg legmagasabb fáján, mezőgazdasági területen kisebb facsoportban vagy erdőszélen építenek fészket.

2. térkép: Rétisas-revírek az alsó Duna-völgyben 2002-ben
 Map 2. Reviers of White-tailed Eagles in the lower Danube-valley in 2002

A fészkelési adatokból kitűnik a rétisas rendkívüli területhűsége. Az 5. sorszámú pár például már több, mint 20 éve ugyanazon a fán költ. Végignézve a revíreket megállapíthatjuk, hogy a program kezdete óta a mai napig általában ugyanott találhatóak, de revírenként nagyon változó, hogy 10-15 év alatt hány fészket építettek.

A 6. sz. revírben egy 17 évig elhagyott ágvillába épített új fészket egy pár rétisas.

A rétisasok fészkváltásának okai nem minden esetben ismertek, de bizonyos, hogy a program kezdetekor a legtöbb problémát okozó emberi tevékenység az erdőgazdálkodás volt. A területen kilenc rétisas-revírben előfordult már kerecsensólyom (*Falco cherrug*) költés sasfészkekben. Gyakori, hogy ez az oka annak, hogy a rétisas-pár másik fészkekbe költözni kényszerül.

A fészkelőhelyeken tapasztalható zavaráson kívül az elektromos távvezeték-oszlopok jelentik a legnagyobb veszélyt a rétisasokra nézve. Csaknem minden évben előfordul áramütés okozta sérülés vagy elhullás.

4. VÉDELMI INTÉZKEDÉSEK

A fészkelőhelyek környékére vonatkozó erdészeti munkaterv elkészítéséhez megadjuk a korlátozást indokló információkat az illetékes nemzeti parkigazgatóságnak, a gazdálkodónak és az erdőfelügyelőségnek.

A területileg illetékes nemzeti parkokkal (DDNP és KNP) folyamatosan egyeztetünk, a magánterületen található fészkek esetében a tulajdonosokkal is történt egyeztetés. A tennivalókat részben közös terepbejárásokon határoztuk meg.

Az utóbbi öt évben rendszeressé váltak a téli etetések, melyeknek fő célja a rétisasok védett területen tartása. Ezt a munkát a Duna-Dráva Nemzeti Park munkatársaival közösen végezzük.

5. ÖSSZEFOGLALÁS

Az eddigiek alapján megállapítható, hogy fészkelő állomány stabil, és a költő párok száma emelkedik.

A szomszédos országokkal való együttműködés jelentősége különösen nagy. Mivel a rétisasok egyértelműen bizonyítják, hogy a Duna-völgy mint élőhely nem ér véget az országhatárnál, hosszú távon egységes szempontok szerint, egységes módszerekkel, együtt kell megvalósítani a rétisas-védelmét.

A rétisas mellett már HOMONNAY szerint is a fekete gólya a terület legjellemzőbb madara. A két faj a területen való jelenlétének jelentősége, hogy a fokozottan védett madarak fészkelőhelyeinek közvetlen környezetét védőövezet óvja, a faj védelme nem csak cél, hanem eszköz is: a rétisas és a fekete gólya őrzi az élőhelyeket.

6. KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Az ebben a beszámolóban közzétett adatok összegyűjtésében közreműködött: az MME BARANYA MEGYEI HELYI CSOPORTJA, A BAJA IFJÚSÁGI TERMÉSZETVÉDELMI EGYESÜLET tagsága, a bajai JÓZSEF ATTILA MŰVELŐDÉSI KÖZPONT ÉS IFJÚSÁGI HÁZ VAD- ÉS

MADÁRVÉDELMI SZAKKÖRE, BANK LÁSZLÓ, BARTÓK ZOLTÁN BLASKOVITS ZOLTÁN
BUZETZKY GYÓZÓ, DEME TAMÁS, DOBOSI TAMÁS, FELSO BARNABÁS, HETYEI RÓBERT, HUSTI
GÁBOR, KAMMERMANN PÉTER, KEMPL ZSOLT, MÓROCH ATTILA, SZALCZER ANTAL, SZARVAS
PONGRÁC, ZÓRÉNYI JÁNOS, ZSUMBERA ZSOLT.

NESTING OF WHITE-TAILED EAGLES (*Haliaeetus albicilla*) IN THE LOWER DANUBE-VALLEY, 1987-2002.

Béla Kalocsa and Enikő Tamás

SUMMARY

Within the frame of the White-tailed Eagle Conservation Programme of the Hungarian Ornithological and Nature Protection Society we have been carrying out investigations since 1987 in the study area.

The study area covers the Danube stretch between Dunaföldvár and the southern country border, the Danube valley from Fajsz to the southern country border, the Danube regions of the Danube-Drava National Park and, it contains the southwesternmost parts of the Kiskunsági National Park area.

In order to map natural values we perform thorough field excursions all year round. We explore the nests of raptors and Black storks from autumn to spring. From the analysis of nesting data the extreme site fidelity of White-tailed Eagles can clearly be seen.

The most threatening factor from the viewpoint of nesting is evidently forestry. We have recorded the nesting of Sakers (*Falco cherrug*) in nine reviers of White-tailed Eagles so far. Apart from nesting threats high voltage electric poles can be considered as the most important affecting factor.

As a conclusion of the analysis of the collected data we can state that the population is stable, the number of breeding pairs is increasing.

The importance of co-operation with the neighbouring countries is extraordinary. As White-tailed Eagles evidently prove that the Danube valley as habitat does not end at the country border, their protection is a task that can only be fulfilled with a long-term international co-operation based on unified attitudes and methodology.